

ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Бабій Марія

Науковий керівник – доц. Поперечна Г.А.

«МАТИ ЧИ БУТИ?» ЗА ТВОРОМ О. БАЛЬЗАКА «ШАГРЕНЕВА ШКІРА»

Людина за своєю вдачею завжди обирає ким їй бути, чим займатися, ким стати, кого любити та постійно прагне до вдосконалення. Однак? часто буває, що досягаючи всього, маючи все, живучи в багатстві та розкошах, вона залишається незадоволена. Постає питання чому? Відповідь проста: вона не прожила своє життя, а лише проіснувала, слідує законам суспільства, а не самим собі. Отак постає проблема людства: «Що краще: мати чи бути?». Це питання змусило мене задуматися і я вирішила звернутися до роману Оноре де Бальзака «Шагренева шкіра» та віднайти відповідь там.

Головним героєм твору є Рафаель Валантен. Вирішивши, що життя вичерпало себе з останньою програною монетою, він відважується на самогубство. Однак доля вирішує інакше і від самогубства його рятує випадок: він знаходить чудодійний шматок шагреневої шкіри, що стає для нього талісманом, але аж ніяк не порятунком.

Зустріч зі зберігачем шагрені, який передає її Рафаелю, дуже важлива, позаяк розкриває не просто спустошений духовний світ модерної людини, але і її егоїзм, відчай, здатність на необачні вчинки. Антиквар, схожий на східного мага, вручає Рафаелеві грізний талісман і повідомляє: «Тут, – скрикнув він гучним голосом, показуючи на шагреневу шкіру, – злиті в одне Хотіння і Змога! Тут ваші соціальні ідеї, ваші надмірні жадання, ваша нестриманість, ваші радощі, які вбивають, ваші болі, які змушують жити надто напружено...» [1, с. 10]. Можна було уникнути всіх пригод, що випали на долю молодого чоловіка, якби тільки він був чуйніший до старого, якби зміг його почути. Але, його бажання і амбіції виявились сильнішими за повчання антикара. Парадокс полягає в тому, що з кожним виконаним бажанням шагрень стискається, зменшуючи довжину життя Рафаеля. Відтак герой постає перед вибором: задовольняти свої бажання і прожити коротко, але наповнене задоволеннями життя, або захистити себе від будь-яких потреб душі, щоб хоч якось продовжити свої дні. То що ж це врешті - решт: подарунок долі чи прокляття? Постає проблема спонукає нас замислитися над ціною своїх бажань, збагнути, як сильно ти чогось хочеш, щоб заплатити необхідну ціну. І чи потрібне життя, позбавлене будь-яких прагнень?

Старий антикар пояснює головному героєві Рафаелеві де Валантену, що в талісмані криється «велика таємниця людського життя. Людина виснажує себе двома несвідомими діями, що вичерпують джерела її життя. Усі форми, яких набирають ці дві причини смерті, виражають двоє дієслів: хотіти й могли... Хотіти – спалює нас, могли – руйнує...» [1, с. 11]. Драматизм людської долі в тому, що для людини можливі дві взаємовиключаючі «системи життя»: «або вбити почуття, щоб дожити до старості, або ж померти замолоду, прийнявши мучеництво пристрастей,— в цьому наша доля» [1, с. 11].

Вся структура «Шагреневої шкіри» відзначається протиставленням цих двох способів існування, двох названих «систем життя». Всі сцени й картини, ситуації та образи роману створюють два різко контрастні ряди, в яких матеріалізуються ці «системи життя». Сюжет твору зводиться до метань між ними головного героя; поставлений надприродною силою в екстремальну ситуацію, він то віддається пориву бажань і пристрастей («бажаю, щоб несамоविта гульня помчала нас на колісниці, запряженій четвіркою коней, за межі світу й викинула десь на невідомих берегах» [1, с. 24]), то ладен змиритися з існуванням слимака, аби продовжити життя («стати слимаком, приліпившись до цих скель, ще на кілька днів зберегти свою скойку, заглушити в собі роботу смерті...» [1, с. 25]).

«Шагренева шкіра» - це посібник, який вчить чітко знати, чого ми хочемо, розставляти пріоритети і знати ціну бажанням. Шагренева шкіра виступає в романі як символ фатальної

приреченості особистості на шляху угамування егоїстичних бажань і пристрастей. І відмова від пристрастей і бажань, і скажена гонитва за ними виявляються однаково згубними для людини [2, с. 5]. Можливо, з боку Рафаеля було б розумніше витратити шагрєневу шкіру на підтримку науки або віддати її гіднішому вченому. Рафаель вчинив дуже нерозумно, оскільки першим його бажанням було піти від реального життя, стати багатим і розважатися. Рафаель міг розширити за допомогою шагрєневої шкіри свої здібності і відкрити багато чого для себе. Роман Бальзака, незважаючи на плин часу, залишається актуальним. Наше суспільство мало чим змінилося. Воно так само холодне, манірне і лицемірне, гроші і слава в ньому – головні цінності. Прагнення потрапити у вищий світ, досягнути розкоші, впливу, влади залишаються незмінними.

У книзі чудово показано, як амбіції і помилкові прагнення, що не приносять щастя, виявляються непотрібними, як тільки з'являються справжні почуття ... (Поліні і Рафаелю нічого не потрібно, крім один одного ...). Якщо ж говорити не про суспільство, а про людину, то фраза «Бійся бажань своїх, бо вони можуть здійснитися» тут розкрито повністю... Порожні стимули, ненаситна людська душа, амбіції знищені тим, що вони втілені в життя. Рафаель вбиває себе своїми бажаннями. Стає зрозуміло, що егоїзм – це руйнівна сила, а не інстинкт самозбереження, як наголошували просвітники.

Бальзака завжди хвилювала проблема економії життєвих сил; сам він їх витрачав без ліку, але завжди з незмінним захопленням нагадував, наприклад, філософа Фонтанеля, який прожив сто років тому, що «економив свій життєвий флюїд». Шагрєнева шкіра і є матеріалізація цих уявлень про те, що життя можна розтратити в короткий термін, а можна споживати його ошадливо.

Отже, на основі цього твору, можна виділити два способи людського існування. Перший – володіння (від «мати»); люди, які керуються цією ціннісною орієнтацією завжди прагнуть щось мати. Тут набирає сили твердження, що той, хто нічого не має, нічого не досягає. Людина визначається тим, чим вона володіє. Проте, мова не йде лише про володіння матеріальними благами, в цьому значенні володіти можна знанням, авторитетом, вірою тощо.

Інша орієнтація людського існування — буття (від «бути»). У визначенні цього поняття виникають певні труднощі, бо воно не піддається адекватному словесному виразу. «Бути» означає виражати і розвивати свої здібності, таланти, котрими природа наділила кожну людину. «Бути» — це процес, становлення. Бути можна поетом, художником, композитором, авторитетом і т. ін. Якщо людина, що орієнтується на цінність володіння («мати») втратить все те, чим вона володіє – вона «зникне», стане «ніким». Ототожнюючи себе з тим, чим володієш, втрачаєш свій статус. Інша справа людина, що орієнтується на модус «бути». Втративши все, вона і надалі залишиться тим, ким була. Модус буття не існує в минулому або майбутньому, він існує лише тут і зараз. Людина, що орієнтується на володіння – прив'язана до минулого, до того, що вона накопичила: гроші, славу, соціальний статус тощо. Людина, що керується настановою «бути» розмірковує не так про минуле чи майбутнє, як про теперішнє, намагаючись наповнити його сенсом.

Узагальнюючи, можна дійти такого висновку, що людині необхідно намагатися вибудувати стійкі підвалини власного буття, зосередитися на тому, що основою життя є модус «бути». Саме «бути» є підставою для того, аби щось мати, адже коли людина досягає визнання в спорідненій праці, покликанні свого життя, це приносить їй величезне задоволення і матеріальні статки в такий момент абсолютно неважливі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бальзак О. Шагрєнева шкіра. К.: Країна Мрій, 2016.
2. Сутирин В. Бальзак: Російські дюйми шагрєневої шкіри. М.; Єкб.: Кабінетний вчений, 2019.